

re korlátozódtak, a könyvtárosok nem ismerték egymást, nem működtek együtt, egymás állományát sem ismerték, és így nem is használták. A korszerű szolgáltatások iránti igény azonban mindegyik könyvtárban jelentkezett. Az egységes szemlélet kialakulásával világossá vált, hogy a munkafolyamatok központosítása mind a könyvtárak, mind a használók számára gazdaságos, és jobb hatástokat biztosít. 1971 végére rendszertervet dolgoztak ki. *Kialakították a folyóiratok, a könyvek, a nem hagyományos dokumentumok és a kölcsönzés gépesített rendszerét.* Ma már az összes könyvtárnak áttekintése van arról, hogy milyen dokumentumok állnak rendelkezésre. Megszűntek a fölösleges duplikációk.

A *folyóiratnyilvántartó rendszer*, amely három éve működik, 3100 folyóiratcímet, 6000 példányban tart nyilván.

A *könyvnyilvántartó rendszer* fő érdeme a könyvcímek betűrendjében rendezett központi katalógus. További részei a tárgy és szerző szerinti nyilvántartások. Géppel olvasható retrospektív könyvjegyzék is készült, amely 1973 augusztusáig regisztrálja a hálózat teljes könyvállományát: eddig feldolgoztak 10 ezer címet 16 ezer példányban. 1973 augusztustól havi gyarapodási jegyzékek jelennek meg. A szükséges katalóguscédulákat a rendszer automatikusan szolgáltatja.

A *kölcsönzési rendszer* minden kölcsönzést a kölcsönzött mű és a kölcsönző adatai alapján tart nyilván. Negyedévenként automatikusan figyelmezteti az illetékeket a kölcsönzési határidő lejártára.

A könyvnyilvántartó rendszer által fel nem ölelt dokumentumokat külön rendszer tartja nyilván.

Irodalomkutató rendszerek

Jelenleg a levegőszennyeződés témakörű, illetve a belső jelentések és a külföldi jelentések keresőrendszerei működnek.

A *levegőszennyeződési rendszer* folyamatos tájékoztatást és retrospektív keresést biztosít. A géppel kiírt bibliográfia a szerzőket (négy szerzőig), a tárgyszavakat (9 tárgyszóig), a kiadvány címét, az információ forrását, a fordításra vonatkozó információkat, a megjelenési adatokat és a helyrajzi számot tartalmazza.

Az *EPA jelentéseket az NTIS (National Technical Information Service = Országos Műszaki Tájékoztatási Szolgálat)* is feldolgozza, ezért az EPA feldolgozási rendszerét az NTIS rendszerének mintájára szervezték meg.

A harmadik rendszer a kiadványcsere program keretében beszerzett *külföldi jelentéseket* dolgozza fel, jelentéstípusok, országok és témák szerint. A rendszer annotált bibliográfiákat szolgáltat belföldi és külföldi igénylők számára a környezetvédelem jogi és egyéb szabályozási vonatkozásairól.

A rendszertervezés alapelvei

A legfontosabb alapelvek, amelyeket a rendszer megtervezésénél figyelembe vettek:

Az on-line, illetve off-line üzemmód viszonyának megítélésénél abból indultak ki, hogy ha a file-ok megfelelően részletezettek, gazdaságosabb mágnesszalagra áttenni azokat, mint on-line üzemmódban dolgozni; a tervezési folyamat az output meghatározásával kezdődik, a nyilvántartási rendszer (file) és az input folyamat kidolgozásával, valamint az adatelemek meghatározásával folytatódik;

minél decentralizáltabb az input, annál pontosabban kell kidolgozni és meghatározni az input formáját;

olyan rendszert kell kidolgozni, amely bármely rendszerbeli könyvtár számára érthető és hozzáférhető;

ajánlatos, hogy a rendszer más rendszerekkel összekapcsolható legyen;

a gépi rendszerek sikere nagymértékben függ a rendszert működtető személyek szakmai felkészültségétől.

COM*alkalmazása a könyvtári rendszerben

A mikroformátumú output nagy jelentőségű az EPA könyvtári rendszerben. Az output 200 könyvoldalt tartalmazó mikrofilmlap. *Előnyei:*

- sok adat fér rá;
- tárolása nem igényel sok helyet;
- használata nem kötődik számítógéphez, terminálhoz, telefonhoz stb.;
- nem papírigényes;
- olvasásához csak olcsó olvasókészülék szükséges.

/Special Libraries, 66. k. 7. sz. 1975. p. 293–300./

Kondor Imréné

* Computer Output on Microfilm = Számítógépi adatkivitel mikrofilmezése.

* * *

Vizsgálják a Library of Congress szerepét a könyvtártudományi és informatikai hálózatban

Az *NCLIS (National Commission on Libraries and Information Science = Könyvtári és Tájékoztatástudományi Országos Bizottság)* és a *Kongresszusi Könyvtár (Library of Congress, LC)* közti szerződés keretében induló vizsgálat áttekinti a Könyvtárban már folyó munkát, az országos bibliográfiai szolgálatra vonatkozó

terveket, továbbá a másutt létező vagy tervezett hálózatokat. Eredményként a Könyvtár várhatóan alkalmas lesz a sikeres hálózatfejlesztéshez szükséges összetevők meghatározására.

A tervjelentésben helyet kap: a Könyvtár szerepének 5–7 éves perspektívája; prioritást szánva az olyan lépéseknek, amelyek e szerep betöltéséhez szükségesek; a könyvtár helyzetének és terveinek, a vizsgált hálózati rendszereknek összegezése; fontosabb jellemzőik és eredményeik; a fejlődéshez szükséges összetevők azonosítása; az LC nemzetközi szerepének megítélése; az országos bibliográfiai apparátus iránti igény és az LC ezen belüli szerepe; a bibliográfiai ellenőrzéshez szükséges kiadványok és szolgáltatások jegyzéke; a jövő országos központi katalógusának leírása.

A terv irányítására tanácsadó testületet hoznak létre. A vizsgálattal kapcsolatban az NCLIS 1976-ra törvényjavaslat előterjesztését tervezi.

/Library of Congress Information Bulletin, 34. k. 32. sz. 1975. p. 317, 319./

Sárdy Péter

* * *

Műszaki és politikai szempontok kölcsönhatása a nyugat-európai tudományos és műszaki információs hálózat kiépítésében

Az OECD információpolitikai csoportja tanulmányt készített a címben jelzett témáról. Az igen széles körű tanulmány három fő szempontja:

a hírközlésnek, illetve a számítógépes információkereső eljárásoknak új információs technológiák kialakulására vezető műszaki fejlődése;

a tudományos és műszaki irodalom mennyiségének exponenciális növekedése és az információs igények minőségi változása, nevezetesen eltolódása a bibliográfiai információtól az integrált információ és az adatszerű tájékoztatás felé;

szervezeti és intézményi keretek, amelyek közt a műszaki és gazdasági tényezők hatnak.

A munka első fázisában a szakértői csoport főként az első tényezőt vizsgálta. Ennek megfelelően az első fázisban „hálózat” alatt konkrét fizikai hálózat (pl. telefonvonalak hálózata) értendő, amely azonban a tágabban értelmezett hálózat egy része lehet.

A vizsgálat fontosabb hipotézisei:

a tudományos és műszaki információk mennyisége továbbra is exponenciálisan növekszik, s így az információterjesztés nehézségei még bibliográfiai tájékoztatás esetén is csak számítógéppel oldhatók meg;

az igények már jelenleg is észlelhető változása a jövőben meggyorsul, rohamosan előtérbe kerülnek az interdiszciplináris és a multidiszciplináris információk;

az interaktív keresés az egyetlen eljárás, amelynél a keresés eredményét a felhasználó közvetlenül alakíthatja szükségletei szerint.

A vizsgálat elsősorban a nyugat-európai helyzetre támaszkodott s csak korlátozott mértékben vette figyelembe más országok (főleg az USA és Japán) információs hálózatait.

A probléma megközelítését illetően az egyes országok közt jelentős eltérések észlelhetők. Svédországban együtt kívánják fejleszteni a tudományos és műszaki információ szervezetét és az azt szolgáló távközlési eszközöket. Franciaországban és az NSZK-ban a hangsúly a szervezeti infrastruktúra biztosításán van. Nagy-Britanniában viszont a felhasználói igények, illetve a költségek felől közelítik meg a fejlesztés kérdéseit. Figyelemre méltó, hogy az információs ipar az egyes országokban általában vezető szerepet játszik az információs hálózatok kiépítésében, akár önállóan, akár az állami információpolitikai szervekkel karöltve. Az egyes országok egymástól eltérő fejlesztési alapelvei nem szükségképpen állnak szemben egymással, eredményeik jól kiegészíthetik egymást.

Nemzetközi mércével mérve a technikai hálózatfejlesztés terén a legnagyobb erőfeszítéseket az ESRO (European Space Research Organization = Európai Űrkutatási Szervezet) tette, de figyelemre méltó a svéd MEDLINE központnak a skandináv országokra és Lengyelországra kiterjedő tevékenysége is. Igen széles körűek az Európai Gazdasági Közösség hasonló elképzelései.

Az információs hálózatok költséghatékonyságára vonatkozó vizsgálatok – figyelembe véve a gépi adattárak évi kb. 3 millió tételész növekedési ütemét – arra mutatnak, hogy retrospektív keresésre a szakaszos üzemmód nem gazdaságos (bár SDI-rendszerekben, különlegesen a feladathoz készült programokkal még az lehet). On-line rendszerekre vonatkozó adatok szerint a fenti évi növekménynek megfelelő, 10^9 karakterből álló adatbázisban 100 terminál és havi 1000 keresés esetén az összköltségeknek csak 16%-a a terminál költsége és 8% a gépidő ára. A keresésenkénti átlagköltség és a keresések száma ellentétes irányban változik: minél jobban kihasználta a rendszer kapacitása, annál olcsóbb egy keresés. Az átlag költség azonban más tényezőktől is függ, pl. az interaktivitás fokától, a keresési időtől, ami viszont a keresés eredményességét is befolyásolja. Épp ezért az összehasonlításhoz inkább a rendszer által nyújtott és hasznosnak ítélt információ bitenkénti költségét kellene használni. Figyelembe kell venni továbbá a hálózat földrajzi terjedelmét, a távközlési költségeket, a hálózat bonyolultságát stb.

A fenti tényezők közül a vizsgálat első szakasza a távközlési költségekre tért ki. Az egyes országok igen eltérő vonalbérleti rendszerei és tarifái miatt ez a